

Izv. prof. dr. sc. Mario Vinković
Pravni fakultet u Osijeku

PRIKAZ ZBORNIKA RADOVA „PERSPEKTIVE ANTIDISKRIMINACIJSKOG PRAVA“, UREDNIKA ŽELJKA POTOČNJAKA, IVANE GRGUREV I ANDREE GRGIĆ, PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, ZAGREB, 2014.

U nakladi Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, početkom 2014. godine, objavljen je zbornik radova „Perspektive antidiskriminacijskoga prava“, urednika i koautora Željka Potočnjaka, Ivane Grgurev i Andree Grgić. Na više od 300 stranica teksta, popraćenog s 1057 bilježaka/fusnota, autori zastupljeni u Zborniku sublimiraju rezultate istraživanja prezentiranih na međunarodnom znanstvenom skupu „Perspektive antidiskriminacijskoga prava“, održanom na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu krajem listopada 2012. godine.

Zbornik strukturno obuhvaća deset radova fokusiranih na različita područja jednakog tretmana i zabrane diskriminacije u nacionalnom i europskom kontekstu.

U radu „*Osnovni pojmovi i koncepcije o zabrani diskriminacije u radnom pravu*“, autora Željka Potočnjaka i Andree Grgić, analizira se koncepcija antidiskriminacijskog zakonodavstva kroz fokus nacionalnih, međunarodnih i europskih pravnih izvora. Rad ima uvodnu i stožernu funkciju u strukturi Zbornika, jer determinira složenu normativnu arhitekturu i osnovne pojmove antidiskriminacijskog zakonodavstva. Autori polaze od osvrta na povijesni razvoj hrvatskog antidiskriminacijskog zakonodavstva, od 1995. godine, preko članstva Republike Hrvatske u Vijeću Europe i obveza preuzetih nizom ratificiranih i prihvaćenih međunarodnih izvora, sve do značenja koje primarno i sekundarno zakonodavstvo, ali i bogata sudska praksa Suda Europske unije imaju na navedeno područja od trenutka našeg punopravnog članstva u složenoj supranacionalnoj tvorevini. Ništa manje važna jest i praksa Suda za ljudska prava Vijeća Europe u uvjetima iznimno siromašne i insuficijentne nacionalne judikature. Raščlanjujući pojmove izravne i neizravne, pozitivne i negativne diskriminacije, diskriminacije *stricto sensu* i *lato sensu*, kvalificiranih oblika diskriminacije, pozitivnih mjera, uznemiravnja i spolnog uznemiravanja, propuštanja razumne prilagodbe, segregacije, viktimizacije, jednake plaće za jednak rad i rad jednake vrijednosti, ali i pitanja procesne prirode, autori promatraju interpretacijske dosege značajne sudske prakse spomenutih europskih sudova, ali i dostupne nacionalne judikature. Sadržajnom strukturom, ali i jasnim napomenama uz tekst, rad sažima iskustva i zaključke dugogodišnjih istraživanja autora u području antidiskriminacijskog zakonodavstva.

Senad Jašarević u radu „*Antidiskriminaciono pravo Srbije u oblasti rada i standardi Evropske unije*“, donosi pregled antidiskriminacijskog prava Srbije u razdoblju od kreiranja normativnog okvira 2006. godine do recentnih zakonskih rješenja. Osnovna je poteškoća postojećeg pravnog okvira njegovo nezaživljavanje u praksi, kako zbog bitno drukčijeg lokalnog mentaliteta, koji se značajno razlikuje od onoga koji je utjecao na europski pravni okvir, koji nedvojbeno predstavlja obveznu matricu i *conditio sine qua non* u eurointegracijskim nastojanjima Srbije, tako i činjenice da je nacionalno zakonodavstvo nastalo kao rezultat „*legalnog fetišizma*“. Ništa manje važni razlozi koji značajno opstruiraju funkcioniranje postojećeg pravnog okvira su, ističe autor *inter alia*, ne-

dovoljna sudska zaštita, pravni formalizam i prisutni stereotipi. Nedvojbeno, Srbija je najvećim dijelom harmonizirala nacionalno antidiskriminacijsko zakonodavstvo s europskim i međunarodnim standardima, ali se nalazi pred izazovima implementacije postojećih zakonskih rješenja u funkciji ostvarivanja stvarne i učinkovite zaštite od diskriminacije u području radnih odnosa.

Rad „*Zabrana diskriminacije u radnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini*“, autora Mehmeda Hadžića, sažima iskustva problematike zabrane diskriminacije u pravnim izvorima koji se primjenjuju na razini cijele Bosne i Hercegovine – Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o zabrani diskriminacije. Autor ne zapostavlja ni entitetske propise Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Distrikta Brčko važne u kompleksnoj horizontalnoj i vertikalnoj isprepletenosti pravih propisa i standarda kao posljedice složene ustavne arhitekture Bosne i Hercegovine. Poseban naglasak uočava se i u pogledu raščlambe propisa koji se primjenjuju na zaposlene u institucijama Bosne i Hercegovine.

Dubravka Šimonović radom „*Razvoj i sinergije globalne CEDAW konvencije i regionalne europske Istanbulske konvencije kao instrumenata za uklanjanje diskriminacije i nasilja nad ženama*“ govori o kompatibilnosti i preklapanju spomenutih konvencija globalnog i regionalnog značenja u borbi protiv rodne diskriminacije i sprječavanja nasilja nad ženama kao oblika kršenja ljudskih prava i diskriminacije. Sinergija koja je uspostavljena između CEDAW konvencije i Istanbulske konvencije nedvojbeno će, ocjenjuje autorica, ojačati nakon stupanja na snagu Istanbulske konvencije i uspostave ekspertnog tijela za praćenje njezine primjene (GREVIO odbora) kao regionalnog pandana CEDAW Odboru u funkciji zaštite ljudskih prava žena na globalnoj i regionalnoj europskoj razini.

Rad „*Ravnopravnost spolova u kontekstu fleksibilnih oblika rada*“, autorice Andrijane Bilić, predstavlja zanimljivu i inovativnu znanstvenu analizu problema interpretacije i implementacije fleksibilnih oblika rada prilagođenih osobama s obiteljskim odgovornostima, koji posljedično rezultiraju spolnom segregacijom u državama članicama Europske unije. Ne manje važno, autorica posebnu pozornost posvećuje preispitivanju fleksibilnih oblika rada u nacionalnom kontekstu. Rodna segmentiranost tržišta rada iskorištava specifične uvjete ženskog dijela radne populacije, a fleksibilizacija tržišta rada istodobno postavlja nove izazove za žene koje su, generalno promatrano, podložnije lošijim radnim uvjetima. Autorica stoga *inter alia* zaključuje da rodno osviještene politike fleksigurnosti trebaju uključiti *family friendly* pristup, ali i predvidivost organizacije radnog vremena kao bitnih preduvjeta za uključivanje radnika s obiteljskim odgovornostima na tržište rada. Pored toga, uloga medija, socijalnih partnera, savjetovališta za razvoj karijera, učinkovita institucionalna zaštita, feministički diskurs i *think-thank* aktivnosti također su važni elementi ostvarivanja učinkovitog, balansiranog i složenog mehanizma temporalne fleksibilnosti koja neće poticati i/ili kreirati spolnu diskriminaciju.

Ivana Grgurev radom „*Diskriminacija trudnih radnica: kako uspješno pomiriti trudnoću sa zahtjevima tržišta?*“ analizira diskriminirajuće učinke pozitivne diskriminacije žena u vrijeme posebnog biološkog stanja trudnoće, kao i onih koje su nedavno rodile i/ili doje, s motrišta nužne pomirbe stanja trudnoće, ali i razdoblja roditeljstva, s interesima tržišta rada. Uspješno rješavanje naoko suprotstavljenih interesa trudnih žena i poslodavca, važno je ne samo s personalne, odnosno osobne i obiteljske razine, te iz perspektive poslodavaca, već i zbog značajnih reperkusija na društvo u cjelini. Autorica jasno diferencira potrebu iznalaženja optimalnih rješenja koja neće imati diskriminirajući učinak, odnosno koja neće biti utemeljena na principu normativne regulacije bazirane na sintagmi „manje je više“. Važno je anticipirati da normativna regulacije ne smije biti bazirana na tranziciji iz jedne u drugu krajnost, iz statusa majke odgajateljice u majku

isključivog subjekta tržišta rada, već na jamstvu slobode i autonomije pojedinca od normativnih rješenja zakonodavca i provoditelja normi, zaključuje Grgurev. Pomnom analizom roditeljnog i roditeljskog dopusta u nacionalnom, europskom i međunarodnom kontekstu, autorica promatra diskriminirajuće učinke dugih razdoblja roditeljnog dopusta u državama koje su, koristeći načelo supsidijarnosti, minimume iz relevantnih direktiva pretvorile u relativno duga razdoblja izbjavanja s tržišta rada. Iznimno je važna i znanstveno neophodna argumentacija utemeljena na uočenim manjkavostima i nedostatnoj jasljičkoj mreži u Republici Hrvatskoj, kao i interpretacija recentne prakse Suda Europske unije u nacionalnom kontekstu i praksi. Rad znanstvenim pristupom i kvalitetom staje uz bok najrelevantnijim inozemnim znanstvenim izvorima.

„Izuzeci i opravdanja kod zabrane diskriminacije“ rad je u kojem Potočnjak i Grgić analiziraju razloge za isključenje protupravnosti u antidiskriminacijskim sporovima u području rada i socijalnog osiguranja. Raščlanjujući opći antidiskriminacijski okvir u Republici Hrvatskoj i novelu Zakona o suzbijanju diskriminacije iz 2012. godine, autori argumentirano kritiziraju odstupanja od ustavnog jamstva „razmjernosti u ograničavanju temeljnih prava i sloboda“, prisutna u spomenutoj noveli i utemeljena isključivo na relevantnim direktivama Europske unije, uz istodobno zapostavljanje nacionalnih ustavnih okvira i relevantne prakse Suda za ljudska prava i Suda Europske unije. Insuficijentnost postojećih rješenja trebalo bi stoga nadomještati istodobnom primjenom standarda iz čl. 16. Ustava Republike Hrvatske kao temelja općeg načela razmjernosti, ali uz nužno i pažljivo razlikovanje podjele suverenih prava između RH i EU te akceptiranja važnosti i uloge Protokola 12 uz EKLJPTS. Znanstvenom raščlambom, razinom umovanja i apstraktnog mišljenja rad predstavlja izravan znanstveni doprinos hrvatskoj antidiskriminacijskoj literaturi.

Antonija Petričušić radom „Kako osigurati opstanak „Ostalih“: dokidanje institucionalne diskriminacije u Bosni i Hercegovini“ kritizira postojeća rješenja konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini, utvrđena Daytonskim mirovnim sporazumom, kao i odjeke presude Sejdić i Finci Europskog suda za ljudska prava. Potonja, unatoč postojećim ustavnim rješenjima, nalaže zabranu diskriminacije građana Bosne i Hercegovine, koji nisu ili se ne izjašnjavaju kao pripadnici jednog od tri konstitutivna naroda – „Ostalih“ (temeljem slova Ustava Bosne i Hercegovine), u pristupu najvišim državnim dužnostima. Treba li stoga presudu ESLJP, kroz fokus promišljanja Josepha Marka, promatrati kao nužnost proširivanje koncepta kolektivne jednakosti konstitutivnih naroda i na manjinske kolektivitete, odnosno posljedično kao nužan korak k suštinskim izmjenama Ustava u uvjetima krhke stabilnosti postkonfliktne Bosne i Hercegovine? Rad kroz sociopravni diskurs predstavlja izravan prinos hrvatskoj znanstvenoj literaturi koja oskudijeva znanstveno utemeljenom kritikom neučinkovitosti institucionalnog i normativnog okvira Bosne i Hercegovine.

Radom „Pravo Europske unije u borbi protiv diskriminacije Roma: kojim putem naprijed?“, Tena Šimonović Einwalter, analizira do koje mjere Direktiva 2000/43/EZ postavlja učinkoviti okvir za suzbijanje diskriminacije temeljem rasne i etničke pripadnosti kad su u pitanju Romi kao najdiskriminiranija etnička skupina u Europskoj uniji. Zbog nedostatnog okvira zaštite, promoviranog Direktivom 2000/43/EZ, Autorica, kad su u pitanju problemi s kojima se specifično suočavaju Romi, promišlja kako o nužnosti veće zakonodavne inicijative država članica na nacionalnim razinama, tako i o mogućoj supranacionalnoj zakonodavnoj aktivnosti u smjeru donošenja direktive koja bi se specifično odnosila na romsku populaciju.

U posljednjem radu znakovita naslova „Izazovi suvremenog antidiskriminacijskog prava – svjetlo na kraju tunela?“, Snježana Vasiljević, u uvjetima metodološke i konceptualne krize primjene antidiskriminacijskog zakonodavstva pred nacionalnim sudovima, usporednom analizom